

16. Mills, C. (2020). *The French nuclear deterrent*. The house of commons library No 4079 (in English).

17. Stretea, A. (2018). *Facultatea de Studii Europene, The French-German approach on the future of the European union*. On-line journal modelling the new Europe. No 25 (in English).

Матеріал надійшов до редакції 28.02.2023 р.

УДК 327:061.2

Дмитро Коротков,

кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин,
політичних наук і практичної філософії,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця,

Dmytro.korotkov@hneu.net

ORCID ID: 0000-0003-2732-0824

DOI 10.29038/2524-2679-2023-01-17-30

«THINK TANKS» ЯК СУЧАСНІ АКТОРИ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ: БОРОТЬБА В ПРОСТОРІ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

У статті здійснено аналіз змісту аналітичних центрів США та Китаю і їх впливу на процес прийняття політичних рішень керівництвом країни. Зазначено, що «Think Tank» існують у державах із різними типами політичних режимів (як у демократичних, так і в авторитарних), тим самим засвідчують свою суспільну значущість, а також здатність до адаптації до різних умов функціонування. Констатовано, що Think Tank у демократичних країнах уже давно відіграють провідну роль у формуванні політики, пропонуючи експертні оцінки різноманітних ситуацій від боротьби з глобальною економічною кризою до аналізу бойових дій.

Аналітичні центри авторитарного простору мають свої особливості. У рамках чинних китайських аналітичних центрів не існує значного

розмаїття думок і позицій, які відрізняють аналогічні західні «мозкові центри». Інша відмінність полягає в їх близькості до уряду, що уможливорює більший вплив на посадовців, котрі ухвалюють рішення в країні з боку аналітичних центрів, ніж у більшості американських чи європейських «колег». У китайських державних діячів є невеликий вибір у можливості професійного консультування у сфері міжнародних відносин, а також мало стимулів шукати подібні консультації за межами традиційних інститутів. Вплив аналітичних центрів на процес прийняття рішень у сфері зовнішньої політики значною мірою залежить від особистих зв'язків керівників цих центрів у політичній еліті китайської держави. Із 2019–2021 рр., опинившись перед викликом створення антикитайського альянсу (AUKUS), влада КНР зажадала від аналітичних центрів не лише експертно-аналітичної роботи, а й розроблення проєктів рішень із найважливіших питань зовнішнього та внутрішнього розвитку.

Ключові слова: Think Tank, зовнішня політика, аналітичні центри США, аналітичні центри Китаю, демократичний політичний режим, авторитарний політичний режим, міжнародна конкуренція.

Dmytro Korotkov,

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics,

ORCID ID: 0000-0003-2732-0824

“THINK TANKS” AS MODERN ACTORS IN WORLD POLITICS: STRUGGLE IN THE SPACE OF INTERNATIONAL COMPETITION

The article analyzes the content of think tanks in the United States and China and their influence on the political decision-making process of the country's leadership. It is noted that «Think Tank» exist in countries with different types of political regimes (both democratic and authoritarian), thereby demonstrating their social significance and ability to adapt to different conditions of functioning. It is stated that «Think Tank» in democratic countries have long played a leading role in policy-making, offering expert assessments of various situations, from combating the global economic crisis to analyzing military operations.

«Think Tank» in the authoritarian space have their own peculiarities. Within the existing Chinese «Think Tank», there is no significant diversity of opinions and positions that distinguish similar Western think tanks. Another difference lies in their proximity to the government, which allows «Think

Tank» to exert greater influence on decision makers in the country than most of their American or European counterparts. Chinese government officials have little choice in the availability of professional advice in the field of international relations, and little incentive to seek such advice outside of traditional institutions. The influence of think tanks on foreign policy decision-making largely depends on the personal connections of the heads of these centers in the Chinese political elite. In 2019–2021, faced with the challenge of creating an anti-Chinese alliance (AUKUS), the Chinese authorities demanded that «Think Tank» not only provide expert and analytical work, but also draft decisions on the most important issues of foreign and domestic development.

Key words: «Think Tank», foreign policy, US think tanks, Chinese think tanks, democratic political regime, authoritarian political regime, international competition.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Дипломат і колишній держсекретар США Г. Кіссінджер неодноразово наголошував про нову «холодну війну» між США та Китаєм, яка буде набагато небезпечнішою за першу через економічну рівновагу двох країн. Інструментарій уведення цієї війни буде різноманітним, але не останню роль відіграватимуть «Think Tank».

На початку ХХІ ст. структура світової політики стрімко ускладнюється. Все більшу роль у процесах глобального управління починають відігравати недержавні актори. «Think Tank» («фабрики думок», «мозкові центри» або «аналітичні центри») стали невід’ємною складовою частиною політичного та інтелектуального середовищ країн сучасного світу. Потрібно підкреслити, що вони існують у державах із різними типами політичних режимів (як у демократичних, так і в авторитарних), тим самим засвідчують свою суспільну значущість, а також здатність до адаптації до різних умов функціонування. Аналітичні центри в демократичних країнах уже давно відіграють провідну роль у формуванні політики, пропонуючи експертні оцінки різноманітних ситуацій від боротьби з глобальною економічною кризою до аналізу бойових дій. Унікальність західних аналітичних центрів, окрім їх кількості, полягає в тому, що багато з них активно залучені до процесу вироблення політики.

Зазначимо, що за аналогією з американськими й за прямої «інтелектуальної» допомоги США мозкові центри виникають у Великій Британії, Франції, Німеччині, Італії, Японії та інших демократичних

країнах, але яким же чином виникли і яким чином функціонують подібні «фабрики думок» у державах, що не належать до країн демократії (наприклад Китай або Індія), залишаються актуальними питаннями, котрі потребують усебічного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує значна кількість літератури на широку тему аналітичних центрів та їх ролі у виробленні політики, особливо щодо аналітичних центрів і їх ролі у формуванні політики, особливо стосовно внутрішніх справ. Think Tank США або Китаю є об'єктом дослідження багатьох як вітчизняних, так і закордонних науковців, серед яких варто виокремити праці Ф. Войтоловського, С. Вучко, І. Демєнтьєва, О. Клименко, С. Кошевого, І. Петренко, Н. Ржевської, О. Сенченко, Л. Вея, Д. Крітчлоу, У. Кюля, Дж. МакГанна, Б. Паулсена, Т. Медветца, Е. Річа, Дж. Сміта, К. Уівера, Р. Хаасса й ін.

Мета статті – аналіз змісту дефініції «Think Tank» та визначення впливу аналітичних центрів на прийняття політичних рішень урядів і керівництва держав із демократичним й авторитарним режимами (на прикладі США та Китаю), що впливають на світову політику.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Тенденції кількісних змін аналітичних центрів у різних регіонах світу за останній час засвідчують їх стабільність у розвинутих країнах та інтенсивне зростання в державах із висхідною економікою. Це при тому, що протягом цих років ми спостерігали глибинні зміни у світовій політиці й економіці, а особливо в технологіях. Але це ніяк не вплине на розвиток цих центрів – вони нікуди не зникнуть, для них у суспільствах майбутнього буде місце, так само, як воно буде для університетів. Але це не означає, що не зміняться самі аналітичні центри.

Стосовно проблематики дефініції «Think Tank», то усталених загальноновизнаних термінів у політологічному дискурсі України, що стосуються аналітичних центрів, сьогодні немає. Відзначимо, що найчастіше в українському політичному лексиконі використовують три найменування організацій цього типу – «мозковий центр», «мозковий трест» та «фабрика думок». Існує чимало наукових суперечок про те, як визначити аналітичний центр, оскільки існує такий різноманітний спектр цих чудових установ у всьому світі, включаючи як незалежні, так і афілійовані організації. Проте аналітичні центри провідних країн світу (передусім США), зазвичай, відповідають певним характеристикам: вони, зазвичай, є незалежними некомерційними дослідницькими центрами, зосередженими на формуванні позитивного впливу державної політики [1].

На думку американського дослідника М. Ахмада, «аналітичні центри – це некомерційні організації, які займаються політичними дослідженнями, які проводять аналіз та надають експертні знання для впливу на політиків» [2, р. 149]. Американські фахівці з «think tanks» Е. Річ і К. Уївер визначають «фабрики думок» як незалежні некомерційні організації, що здійснюють прикладні політичні дослідження. Вони наголошують, що «фабрики думок» діють постійно як компетентні, але, передусім, нейтральні альтернативні джерела інформації [6, р. 150]. Джеймс Макганн, керівник програми Університету Пенсільванії, яка складає найавторитетніші рейтинги «мозкових центрів» у світі (The Global Go-To Think Tanks (Index)), зазначає, що «аналітичні центри в демократичних державах уже давно відіграють провідну роль у формуванні політики, пропонуючи експертні оцінки різних ситуацій – від боротьби з глобальною економічною кризою до аналізу бойових дій» [4].

Зазначимо, що більшість наукових дослідників вважають аналітичні центри або мозкові центри як неурядові організації. Аналітичний центр – це, передусім, дослідницька незалежна організація, не орієнтована на прибуток, створена з метою обговорення та просування важливих для суспільного, політичного й економічного життя рішень. Інструментарій їхньої діяльності – оригінальні дослідження та освітні програми. Усі ці програми спрямовані на навчання й здійснення впливу на політиків та осіб, які формують громадську думку із широкого кола економічних, соціальних, політичних, екологічних питань і проблем безпеки. Крім того, вони є ще інструментом суспільного контролю, що проявляється у формуванні певних цілей і цінностей суспільства. Отже, на нашу думку «Think Tank» – це публічні організації, які виконують дослідницьку, прогнозну та консультативну діяльність за державними, комерційними чи некомерційними контрактами, переважно у сфері політичного виробництва й оцінки результатів та можливих наслідків політичних рішень. Інтелектуальна продукція аналітичних центрів є прикладною політичною експертизою, дослідженнями, аналітичними оглядами, а також фундаментальними теоретичними працями, призначеними для того, щоб сприяти прийняттю науково обґрунтованих рішень державними, політичними й громадськими діячами. Сьогодні в демократичних державах участь експертів у консультуванні влади, підготовці та розробці програм і рішень – стійка традиція.

Концепція аналітичних центрів продовжує поширюватися на міжнародному рівні; при цьому кількість аналітичних центрів у всьому світі зростає, а також збільшується їх розмір. Але унікальність

аналітичних центрів у Сполучених Штатах, окрім їх кількості, полягає в тому, що багато з них активно залучені до процесу вироблення політики. Американські аналітичні центри «вийшли на світовий рівень», відкривши офіси в столицях по всьому світу. Кількість аналітичних центрів у Сполучених Штатах зросла більш ніж удвічі з 1980 р. Британські аналітичні центри, що розміщені в Лондоні, також використовували статус міста як «глобального центру». Тим часом Брюссель скористався розширенням Європейського Союзу, отримавши доступ до багатого єдиного ринку з населенням понад 500 мільйонів осіб, щоб збільшити свій вплив. За межами Заходу Китай лідирує у створенні нових аналітичних центрів і наразі в них найбільше число за кордонами США та Європи.

За даними глобального дослідження аналітичних центрів 2020 р., проведеного в Університеті Пенсільванії (США), у світі нараховується 11 175 аналітичних центрів (2013 р. – 6826), 2023 – розташовані в США, Китай (1413) та Індія (612) посідають 2-ге і 3-тє місця, відповідно, за кількістю аналітичних центрів [5]. У недемократичній Азії взагалі спостерігаємо різке зростання кількості аналітичних центрів із середини 2000-х років. Багато аналітичних центрів вийшли за межі національних кордонів і присутні в багатьох країнах.

На думку автора, існує багато причин того, чому ж останніми роками простежено бум аналітичних центрів: *по-перше*, сьогодні вдвічі більше демократичних країн, ніж було 35 років тому, що створює попит на хороші політичні дослідження; потреба, яку задовольняють аналітичні центри (хоча аналітичні центри виникли навіть у державах, які не є електоральними демократіями); *по-друге* – зростаюча складність проблем, що стоять перед суспільством, зокрема пов'язаних із необхідністю побудови нової ефективної світової системи безпеки, а також збереження й стійкості довкілля; *по-третє* – наявність зростаючої кількості освічених людей, багато з яких мають глобальні погляди та прагнуть внести зміни; *нарешті*, зростаюча доступність коштів від урядів або приватних агентств для фінансування аналітичних центрів.

У демократичних країнах «мозкові центри» іноді навіть називають «п'ятою владою», поряд із вільнофункціонуючими засобами масової інформації, які традиційно розглядаються як «четверта влада». Їх значення ще більше зросло з появою на початку тисячоліття експертно-аналітичних організацій, що позиціонують себе як «глобальні» із постійно функціонуючими та взаємодіючими центрами в різних країнах. Формується світове співтовариство аналітичних центрів, що

наводять мости між країнами й часто стикаються з не меншими бар'єрами під час реалізації співпраці, ніж уряди та комерційні організації. Із початку ХХ ст. незалежні аналітичні центри публічної політики, які проводили дослідження та надавали консультації, були організаційними утвореннями, що існували переважно в Сполучених Штатах, із набагато меншою кількістю в Канаді та Західній Європі. Але західні аналітичні центром є, дійсно, сучасним брендом світової політики, особливо американські.

За даними глобального дослідження аналітичних центрів 2020 р. в рамках програми Університету Пенсільванії «Аналітичні центри і громадянське суспільство», у ТОП-10 центрів у світі входять п'ять американських (Carnegie Endowment for International Peace, Center for Strategic and International Studies (CSIS), RAND Corporation, Peterson Institute for International Economics (PIIE), Wilson Center, FKA Woodrow Wilson International Center for Scholars) та три європейських аналітичних центри (Bruegel (Belgium), French Institute of International Relations (IFRI) (France), Chatham House (United Kingdom) [5].

У США можна знайти різноманітні організації публічної політики, у той час як решта світу, зазвичай, має аналітичні центри з більш обмеженою сферою діяльності й різноманітністю. Американські аналітичні корпорації являються певною системою інститутів, які за масштабами діяльності не мають аналогів в інших країнах.

Американські аналітичні центри засновані на політичному спрямуванні та орієнтації, що призводить їх до розвитку політичного аналізу й вироблення політики в рамках своїх досліджень та аналізу, а це впливає в цілому на сучасну світову політику. The Best School представляє 50 найкращих аналітичних центрів США, класифікованих за їхньою політичною спрямованістю: *центристські* (The Center for Strategic and International Studies, Фонд Карнегі за міжнародний мир, Freedom House та ін.); *консервативні* (The Heritage Foundation й ін.); *ліберальні* (Human Rights Watch та ін.); *прогресивні* (Brookings Institution та ін.); існують також центри, які не мають жодної політичної спрямованості й зайняті польовими дослідженнями (корпорація RAND) [6].

Аналітичні центри через вплив на Президента, уряд, політичні партії США мають вплив і на розробку вектора зовнішньої політики держави. Тому унікальність аналітичних центрів у Сполучених Штатах, окрім їх кількості, полягає в тому, що багато з них активно залучені до процесу вироблення політики. Американські аналітичні центри відрізняються від своїх колег в інших частинах світу не тим, наскільки добре фінансуються деякі з них. Скоріше, це здатність американських

аналітичних центрів брати як пряму, так і опосередковану участь у формуванні політики, а також готовність політиків звертатися до них за політичними порадами.

Диверсифікація на арені аналітичних центрів не завжди слідувала західній моделі: еволюція незахідних аналітичних центрів відображає їхні відповідні внутрішні культури. Наприклад, з огляду на централізацію політичної влади в Китаї, Південної Азії та на Близькому Сході, поняття інституційної незалежності аналітичних центрів у цих державах, можливо, є обмеженим.

Сьогодні немає сумніву, що Китайська Народна Республіка є визнаним, ключовим гравцем у міжнародній політиці, і не тільки через те, що вона має статус постійного члена Ради Безпеки ООН, а й через її зростаючу роль у світовій політиці. У світі щодня публікуються сотні статей, досліджень, доповідей, повідомлень про економічну й міжнародну політичну роль КНР у світі, але водночас простежено або ігнорування, а скоріше – недостатня увага до інтелектуального впливу Китаю, як конфуціанської країни як на світову цивілізацію в цілому, так і на міжнародні відносини зокрема. Відмова Китаю на початку 80-х років ХХ ст. від жорстко ідеологізованих маоїстських міфологем, що не мають значного коріння в китайській культурі, відкрила цю країну світу в інтелектуальному плані. Відкритість Китаю світу проявляється повсюдно, у тому числі в тому, що китайці активно подорожують, а китайська молодь здобуває освіту в країнах Заходу, а потім повертається додому та інкорпорується не лише у сферу бізнесу, а й і у сферу державного управління, у сферу розробки та реалізації зовнішньої політики. Прошарок молодих китайських інтелектуалів поступово перетворюється на вельми затребувану партійною номенклатурою технократію, що проводить у життя концепцію «наукового розвитку» (科学发展观 *kexue fazhan guan*) [7], яка висунута ще на XVII з'їзді комуністичної партії Китаю її лідером Ху Цзіньтао. Залежність китайської держави, бізнесу від технократів, учених-експертів, безсумнівно, зросте.

Переоцінка ролі аналітичних організацій у Китаї пов'язана зі значним збільшенням інтенсивності подій у світі. Якщо десятиліття тому для виникнення й розвитку певного тренду потрібно було 8–10 років, то зараз аналогічні події можуть виникнути та зникнути протягом 2–3 років. Цей процес прискорення світового часу вимагає від державних інституцій підвищення рівня підготовки й можливості оперативно оцінювати ці події та ухвалювати потрібні рішення. У цьому плані робота аналітичних структур, які займаються аналізом усіх процесів, що відбуваються в сучасному світі, стає як ніколи актуальною.

Стосовно типології аналітичних центрів Китаю, то перший тип – це партійні, урядові й військові аналітичні центри. Вони надають послуги з ухвалення рішень лідерам на всіх рівнях усередині партії, уряду та збройних сил. Прикладом такого центру є Центр досліджень розвитку Держради КНР, а також місцеві партійні школи. Другий тип організації соціальних наук. Ці аналітичні центри є яскравим прикладом центрів із найбільш вираженими «китайськими характеристиками». Зокрема, прикладом такого центру є Китайська академія суспільних наук (КАОН) формально неурядова організація, яка має важливий вплив на вироблення китайської політики.

Третій тип – університетські аналітичні центри. Ці центри створюються насамперед самими університетами або спільно з іншими інститутами та групами. Їх перевагою є більша гнучкість у пошуку талановитих співробітників, поєднання різних типів досліджень і комплексність. Четвертий тип – громадські аналітичні центри. Вони фінансуються з коштів недержавних організацій, зокрема громадських об'єднань, не виключається й фінансування з боку приватних осіб [8].

Потрібно зазначити, що в китайській мові існує термін «чижику» 智库 – дослівно «сховище мудрості» [9], що є певною мірою аналогом терміна Think-tank.

Одним із перших «мозкових центрів» КНР по праву вважається філія Міністерства закордонних справ КНР в особі Китайського народного інституту міжнародних справ (Chinese People's Institute of Foreign Affairs, CPIFA), створеного в 1949 р. [10]. CPIFA заснований за пропозицією Чжоу Еньлая, який був тоді прем'єр-міністром і міністром закордонних справ. Інститут став першою організацією нового Китаю, що спеціалізується в галузі досліджень зовнішньої політики й міжнародних відносин. У 1956 р. робиться чергова спроба створити повноцінний «мозковий центр». За наказом Мао Цзедуна, створюється Інститут міжнародних досліджень, який у період «культурної революції» був закритий і відновив свою діяльність лише в 1973 р., а 1986 р. інститут отримав свою нинішню назву Інститут міжнародних досліджень Китаю (China Institute of International Studies, CIIS) [11]. Закінчення культурної революції, смерть Мао й прихід до влади нової генерації політиків на чолі з Ден Сяопіном ознаменували собою нову хвилю створення аналітичних центрів у Китаї. У 1977 р. у рамках Китайської академії соціальних наук створено кілька спеціалізованих інститутів – Інституту американських досліджень, Інституту досліджень Японії та Інституту західноєвропейських досліджень. Специфіка відносин материкового

Китаю з островом Тайвань ініціювала появу Інституту досліджень Тайваню в 1984 р. при Державній раді КНР [12].

Сьогодні впливові аналітичні центри розташовані здебільшого в Пекіні, Шанхаї та інших політичних й економічних центрах країн. Вони належать до універсального типу – здебільшого фокусуються на державній стратегії.

Із 1992 р. «мозкові центри» Китаю отримали нові стимули до розвитку. У 90-ті рр. китайські керівники дедалі частіше й частіше стали звертатися до експертної думки «мозкових центрів». Цзян Цземінь часто вдавався до порад експертів університету Фудань, а також співробітників SIIS і SASS. До 2011 р. в Китаї налічувалося 428 дослідницьких інститутів, що дало йому змогу посісти друге після Сполучених Штатів місце за кількістю «Think Tank» у світі, а третю та четверту позиції посідали Велика Британія й Індія відповідно. Більшість із 428 «мозкових центрів» на той час були державними структурами й лише 5 % вважаються формально незалежними. Незалежні центри, зазвичай, мали штат співробітників, що не перевищує 20 осіб, а річний бюджет таких центрів становить суму, що не перевищував 450 тисяч американських доларів [13, р. 36].

Загалом китайські «мозкові центри» є постійними, орієнтованими на політику державних органів влади з власним штатом наукових співробітників, які регулярно публікують, повідомляють, і штатом наукових співробітників, що регулярно публікують та повідомляють про результати своїх досліджень широкій громадськості, хоча й меншою мірою, ніж їхні західні колеги. Усі вони прагнуть до свободи досліджень, але, як свідчить практика, свобода ця відносна, оскільки ключові наукові теми визначає «державне замовлення» в особі уряду і партійних органів. Наскільки китайські аналітичні центри представляють приватні інтереси й володіють свободою дій, важко дізнатися напевно, ураховуючи непрозорість фінансування й функціонування більшості з цих установ. Нарешті, ніхто з китайських центрів і дослідницьких інститутів не надає освітніх послуг та не видає дипломів.

Потрібно підкреслити, що, незважаючи на схожість, «мозкові центри» Китаю й особливо ті, дослідження яких зосереджені на міжнародних відносинах, відрізняються від своїх «західних колег», але не настільки, щоб їх можна було позбавити можливості іменуватися «Think Tank». Істотними труднощами для співробітників із цих центрів видаються дослідження на чутливі політичні теми, але вони також мають відносну свободу в маневрі залежно від теми й залучених людей

Особлива увага до «Think Tank» на нинішньому етапі проявилась із приходом до влади лідерів сучасного Китаю на чолі з паном Сі. У квітні 2013 р. голова КНР і генеральний секретар ЦК КПК Сі Цзіньпін закликали до створення нових «фабрик думок» із китайською специфікою (*Zhongguo tese xinxing zhiku*). Зокрема, генеральний секретар відзначив необхідність використання інноваційних методів у роботі й дав старт до створення нового типу потужних, конкурентних і впливових структур, що вказує на увагу з боку вищого керівництва КНР і на особливу роль аналітичних центрів, яка їм відводиться [14, с. 72]. Аналітичні центри використовують уже як ретранслятор китайської політичної мови: у китайському експертному середовищі з'явилася низка публікацій англійською мовою, що роз'яснюють основні підходи до таких понять, як «ідеологія», «зовнішня публічність», важливість «м'якої сили» для Китаю й зміцнення статусу країни. І в цьому випадку китайські «Think Tank», утілюючи собою інструмент м'якої сили, через систему спільних конференцій, відкритих доповідей, експертних публікацій створюють позитивне тло для експорту китайської ідеології. Зокрема, китайські аналітичні центри через численні міжнародні конференції актуалізували у 2013–2017 роках обговорення ініціативи «Один пояс і Один шлях», перетворивши це на глибинний наратив усієї китайської зовнішньої політики, перенісши увагу на економічну допомогу іншим країнам та пом'якшивши будь-які звинувачення в царині експорту ідеології. Центри є важливою опорою для партії та уряду під час ухвалення наукових, демократичних і юридичних рішень, важливою частиною модернізації національної системи управління й можливостей управління.

Поступово аналітичні центри стають невід'ємною частиною національної системи управління та важливим проявом потенціалу національного управління. Аналітичні центри це вже частина матриці «м'якої сили» КНР, частина просування ідеології й культури. Отже, по суті, Пекін переформулює ідею класичних «Think Tank».

Зазначимо, що із 2019–2021 рр., опинившись перед викликом створення антикитайського альянсу (ідеться про AUKUS), влада КНР зажадала від аналітичних центрів не тільки експертно-аналітичної роботи, а й розроблення проєктів рішень із найважливіших питань зовнішнього та внутрішнього розвитку. Політичне керівництво Китаю прагне створити новий тип аналітичної культури, стимулюючи розвиток центрів нового типу й повністю трансформуючи старі.

До 2020 р. у Китаї остаточно склалася модерністська система державних і громадських аналітичних центрів, яка вбудована в систему

ухвалення рішень на державному та регіональному рівнях. При цьому багато центрів, отримавши первинне фінансування від державних структур або університетів, надалі активно залучають кошти приватних корпорацій, центрів високих технологій, тобто беруть активну участь у конкурентному ринку «мозкової продукції». У науково-аналітичному дискурсі Китаю побутує думка, що саме недержавні центри можуть бути найефективнішими. Аналітичний центр нового типу з китайською специфікою це некомерційна дослідницька й консалтингова організація, основними об'єктами дослідження якої є стратегічні питання та державна політика, і слугують партії та уряду.

У рамках чинних китайських аналітичних центрів не існує значне розмаїття думок і позицій, які відрізняють аналогічні західні «мозкові центри». Інша відмінність полягає в їх близькості до уряду, що дає можливість більшого впливу на посадовців, котрі ухвалюють рішення в країні з боку аналітичних центрів, ніж у більшості американських чи європейських «колег». У китайських державних діячів є невеликий вибір у можливості професійного консультування у сфері міжнародних відносин, а також мало стимулів шукати подібні консультації за межами традиційних інститутів. Вплив аналітичних центрів на процес прийняття рішень у сфері зовнішньої політики, значною мірою залежить від особистих зв'язків керівників цих центрів у політичній еліті китайської держави. Китайська практика повторює зарубіжну, коли колишні дипломати після закінчення державної служби працевлаштовуються в аналітичні центри й тим самим забезпечують додаткові канали впливу, мережу особистих зв'язків зі структурами державних органів влади. Конкуренція ж між «Think tank» в Китаї мінімальна.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

«Think tanks» стали помітними й у багатьох відношеннях важливими гравцями в інтелектуальній спільноті США, що формує політику. З іншого боку, ми бачимо конкурентну боротьбу аналітичних центрів у контексті сучасної геополітичної боротьби США та Китаю. У 2021 р. робоча група, створена Freedom House, Центром стратегічних і міжнародних досліджень (CSIS) та Інститутом Маккейна, заявила, що підйом авторитаризму загрожує глобальній стабільності, економічним союзам Америки й безпеці та повазі до людської гідності. Ця група оприлюднила дорожню карту зовнішньої політики й стратегії національної безпеки, що надає пріоритет прогресу демократії та боротьбі з авторитаризмом

у Китаї, Росії й інших країнах. Немає сумнівів, що аналітичні центри можуть робити та роблять цінний внесок в американську зовнішню й внутрішню політику.

Здавалося, що аналітичних центри не зовсім характерне явище для авторитарних режимів, у яких політичні рішення (внутрішньо- та зовнішньополітичні) приймаються одноосібно лідером країни або його радниками, але сучасній розвиток світової політики вже неможливий без високопрофесійної аналітики й політичного прогнозу.

Головними завданнями аналітичних центрів Китаю як інструментів «м'якої сили» є насамперед ретрансляція на зовнішній світ китайського культурно-ідеологічного нарративу, а також вироблення рішень для реалізації китайської політики паралельно зі створенням позитивного зовнішнього фону. Напевно, саме аналітичні центри нового типу Китаю мають стати базою розроблення нових концепцій, зокрема й тих, які транслюватимуться на зовнішній світ та будуть основою для геополітичного протистояння США–Китай.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Jacob, Forward Historians and Think Tanks: Lessons from the U.S. Marketplace of Ideas. URL: <https://www.historyandpolicy.org/policy-papers/papers/historians-and-think-tanks-lessons-from-the-u.s-marketplace-of-ideas>
2. Mahmood, A. (2008). US Think Tanks and the Politics of Expertise: Role, Value and Impact. *The Political Quarterly*, vol. 79 (4), 529–555.
3. Cigler, A. J., Loomis, B. A. (1998). *Interest Group Politics*. Washington, D.C.: CQ Press.
4. Найкращі аналітичні центри світу: оприлюднений щорічний рейтинг Джеймса МакГанна (2020). URL: <https://thinktwiceua.org/uk/uncategorized/najkrashhi-analitychni-tsentry-svitu-oprylyudnenyj-shhorichnyj-rejtyng-dzhejmsa-makganna/>
5. McGann, J. (2020). *Global Go To Think Tank Index Report*. URL: https://repository.upenn.edu/think_tanks/18
6. *The 50 Most Influential Think Tanks in the U.S (2019)*. URL: <https://www.tradinginsider.fr/2019/12/the-50-most-influential-think-tanks-in-the-united-states/>
7. Кіктенко, В. О. (2021). «Концепція наукового розвитку» Ху Цзінь Тао: Ідеологія третьої соціальної трансформації Китаю. *Східний світ*, 3, 123–134. URL: <https://doi.org/10.15407/orientw2021.03.123>
8. 关于加强中国特色新型智库建设的意见 (2015). (Погляди про посилення будівництва нових аналітичних центрів із китайською специфікою). URL: <https://baike.baidu.com/item/>
9. 中国智库网欢迎您 (Китайська мережа аналітичних центрів). URL: <https://www.chinathinktanks.org.cn>
10. The Chinese People's Institute of Foreign Affairs. URL: <http://www.cpifa.org/en/s/toCpifaSurvey.do?channelId=5>

11. China Institute of International Studies. URL: <https://www.ciis.org.cn/english/>
12. Institute of Asia-Pacific Studies. URL: <http://www.rsis-ntsasia.org/people/members/member-iaps.html>
13. Wang, L. (2008). *Think Tank in China: Growing Influence and Political Limitations* Washington DC.
14. Кошевий, С. (2014). Формування порядку денного КНР: роль аналітичних центрів і експертного середовища. *Китаєзнавчі дослідження*, (1–2), 69–83. URL: <https://chinese-studies.com.ua/index.php/journal/article/view/150>

REFERENCES

1. Jacob, Forward Historians and Think Tanks: Lessons from the U.S. Marketplace of Ideas. URL: <https://www.historyandpolicy.org/policy-papers/papers/historians-and-think-tanks-lessons-from-the-u.s-marketplace-of-ideas> (in English).
2. Mahmood, A. (2008). US Think Tanks and the Politics of Expertise: Role, Value and Impact. *The Political Quarterly*, vol. 79 (4), 529–555 (in English).
3. Cigler A. J., Loomis B. A. (1998). *Interest Group Politics*. Washington, D.C.: CQ Press (in English).
4. The world's best think tanks: James McGann's annual ranking is out (2020). URL: <https://thinktwiceua.org/uk/uncategorized/najkrashhi-analitychni-tsentry-svitu-oprylyudnenyj-shhorichnyj-rejtyng-dzhejsa-makganna/> (in Ukrainian).
5. McGann, J. (2020). Global Go To Think Tank Index Report. URL: https://repository.upenn.edu/think_tanks/18 (in English).
6. The 50 Most Influential Think Tanks in the U.S (2019). URL: <https://www.tradinginsider.fr/2019/12/the-50-most-influential-think-tanks-in-the-united-states/> (in English).
7. Kiktenko, V. O. (2021). Hu Jin Tao's "Concept of Scientific Development": The Ideology of China's Third Social Transformation. *Skhidnyi svit*. 3. 123-134. URL: <https://doi.org/10.15407/orientw2021.03.123> (in Ukrainian).
8. 关于加强中国特色新型智库建设的意见 (2015) (Views on strengthening the construction of new think tanks with Chinese characteristics). URL: <https://baike.baidu.com/item/> (in Chinese).
9. 中国智库网欢迎您 (China network of Think Tanks). URL: <https://www.chinathink-tanks.org.cn> (in Chinese).
10. The Chinese People's Institute of Foreign Affairs. URL: <http://www.cpifa.org/en/s/toCpifaSurvey.do?channelId=5> (in English).
11. China Institute of International Studies. URL: <https://www.ciis.org.cn/english/> (in English).
12. Institute of Asia-Pacific Studies. URL: <http://www.rsis-ntsasia.org/people/members/member-iaps.html> (in English).
13. Wang, L. (2008). *Think Tank in China: Growing Influence and Political Limitations* Washington DC. (in English).
14. Koshevyi, S. (2014). Shaping China's Agenda: The Role of Think Tanks and the Expert Community. *Kytaieznavchi doslidzhennia*, (1–2), 69–83. URL: <https://chinese-studies.com.ua/index.php/journal/article/view/150> (in Ukrainian).

Матеріал надійшов до редакції 10.02.2023 р.